

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Nyomtató utca 9. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnak.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor** tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A virágvasárnap diadalmenet.

Mint a tavaszi vizektől megduzzadt folyam árja, méltóságosan hömpölyög és zúg az ének templomainkban: „A nagy király jön, hozsánna, hozsánna!”

A természet odakint a mezőkön, kevés virágai a kikeletnek, szabad tavaszi szellő, verőfényes meleg napsugár, a szíveinket eltelő vágy a nagy reménykedések a szabadulás után: mind fogékonyakká teszik lelkünket a virágvasárnap fényes ünnep és diadalmenet iránt. Megértjük, nemcsak magunk is által éljük a hasonlíthatatlan jelenetet, a melyről a virágvasárnap evangéliom beszél:

... A több sokaság pedig ruháit az útra teríti vala, némelyek ágakat szegdelnek vala a fákról és azokat hintik vala az útra.

A mely sereg pedig elől és hátul megyen, kiált vala, mondván: Légy segítségül Isten a Dávid fiának: Áldott legyen a ki jött az Urnak nevében!”

És mi is, kik messze az időben állunk e jelenet résztvevőitől, mi is kiáltunk az örövendő sokasággal: Áldott, áldott a ki jött az Urnak nevében, nem csak Jeruzsálem fiaihoz és leányaihoz, hanem mihozzánk is a magyar nép gyermekeihez is jön folyton minden időben a föld összes népeihez és nemzetségeihez.

Meghajlik a föld, melyet lába nyoma érint; virágok nyílnak útjain, a lombos fák szeretően bólingatnak elébe, az idegen népek és zsarnokok iabigájában nyögő nemzetek mámoros lelkesedéssel keresik a szabadítót és a szegény beteg, megterhelt, bűnös lelkek új életet és megváltást remélnék ma is általa.

Az Ő beszéde minden népek üdvessége és szabadulása ma is az evangéliom által.

A virágok, a melyeket útjára hintettek elhervadtak; a lelkesedést felváltotta a kiábrándult nép kétségbeesése. Az ő diadalmenete, az evangéliom virágvasárnapja azonban örök és nem ér sohasem véget. Kezdődik a természet ébredésével, nem szűnik meg a kegyetlen halállal és folytatódik az égből, a fényes örökkévalóságban.

Oh, hogy a mi magyarság virágvasárnapja oly régen elmúlt s nemzeti dicsőségünk napja oly régen lehanyatlott.

Oh, hogy az evangéliomi egyház fényes diadalmenete megszűnt s míg egykor az egész magyar világ hozzánk tartozott; ma a megtisztított hit egyháza, mind szűkebb szűkebb körre szorúl.

Mi okozta e fordulatot s mi okozza e lassú hervadást? Nem az evangéliom. Az ma is minden népek szabadulásra és üdvességre hívó üzenete. Sem a nehéz körülmények. A Krisztus diadalmenete a keresztre vivő úton is folytatódott és a Golgotának halmán nyerte meg az égi glóriát.

Mi vagyunk a hibások, a kik eltértünk az üldözött, a szabad egyház hagyományaitól. Hűtelenek lettünk önmagunkhoz.

Ezért nem vagyunk mi többé a fényes felhő, mely az ígért földet kereső magyarság előtt mutatja az utat.

De ismét közelg hozzánk a Megváltó, a Szabadító. Ismét kinyílt felettünk a nemzeti lelkesedés és vágyakozás tavasza. S mi is megtaláltuk lelkünket a magyarság kulturális megszer-

vezésében és a debreceni egyetem napról-napra diadalmasabb előrehaladásában. Áldott a ki jön az Urnak nevében!

Áldott a tavasz, melyben e haza kopár földje újra felvirul. És áldott a Megváltó a ki békeséget és szabadulást hoz az ő népének. És áldott az evangéliom egyháza, a mely a hitnek, a tudománynak a haza és emberszeretnek drága kincsit hiven őrzi és megbecsüli.

Vándor.

Kereszt és Krisztus.*

Csak kevéssel ezelőtt ez évi február 28-án nyitották meg és adták át a használatnak a berlini új evangélikus dom-templomot. Felséges egy háza ez Istennek, pompázó renasszansztylusban, mint a pápák büszke székesegyháza, a nagyszerű római Szent-Péter templom. A dom négy tornya magasán az ég felé tör s középső óriási kupolája a fellegekbe emelkedik. Császári hatalom és áldozatkészség, nemzeti erő és lelkesedés, evangéliomi hit és buzgóság ámulatba ejtő alkotása a világnak ez az újabb remeke, amely szinte köveivel kiáltja, falaival hirdeti a vaskancellár híres mondását: Wir Deutsche fürchten Gott, sonst nichts auf der Welt. E temp-

* E cikk eredetileg előadásra készült, de mivel az előadás elmaradt e helyen közöljük, mint olyat, mely egy most nagyon időszzerű kérdéssel behatóbban foglalkozik. Szerk.

lom aranyos kupoláján, messze látszó tornyai-nak tetején ott ragyog mindenütt a kereszt. És bármerre megyünk a német földön, a reformáció legősibb és legemlékezetesebb helyein: Wittenbergben, Wormsban, Lipcsében, Nürnbergben, Augsburgban a templomokon, tornyokon ott fénylik a kereszt.

De nézzük csak tovább! A buzgó hollandi reformátusok, a puritán skót kálvinisták, a sokat szenvedett francia hugenották Provance daltelt mezőin, Helvétia hótakart tetőinek evangéliomi lakosai mind-mind kitűzik templomaikra, tornyaikra, egyházi épületeikre, sirjaikra a kereszt jelvényét. Semmi idegenkedés, semmi ellenszenv iránta. A református nők is nyakukban hordják, akár a róm. katolikusok. Senkinek eszébe nem jut, hogy a keresztények közt felekezeti különbséget lásson a kereszt használatában.

Csak nálunk, Magyarországon van ez másképpen. Itt lett a kereszt, csaknem kizárólag a katolicizmus jelképe. Itt tették idegenné, ellenszenvessé mi előttünk, akik az evangéliomi hitet valljuk és követjük. Templomaink, tornyaink, temetőink kereszt nélküliek. Minden mozgalom már eleve kihívja tiltakozásunkat, mely a kereszt jele alatt indul meg. Pedig mi is hisszük, valljuk, hogy miértünk is meghalt a Krisztus a keresztfán. Mi is prédikáljuk a megfeszített Krisztust, aki a zsidóknak botrányozás, a pogányoknak bolondság (I. Kor. 1. 23): mi is dicsekszünk — Pál apostol szerint — a mi Urunk

TÁRCA.

Egyháztörténelmi adalék.

(Folytatás és vége.)

De fordítsuk már a dolgot a másik oldalára, és lássuk, mitől tarthatunk, ha communi nomine szerencsét próbálunk. Tarthatunk attól, hogy nem acceptáltatik az Instantiánk, az sem lehetetlen, hogy valami esik rajtunk, avagy csak némelyiken közülünk. De mindezekkel is nem lesz a mi dolgunk rozábbá, hanem jobbá. Mert ha nem instálunk, ugys véghez viszi rajtunk a V. clerus a mit feltett magában. De ha instálunk, bátor rejiciáltassék is az Instantiánk, mégis fog valamit használni, mert míg ezt látják, hogy oltalmazzuk magunkat, csakugyan egy kiesit tartózkodnak; de ha veszik észben, hogy már mindenről letettünk, akkor osztán folyvást mennek, mint a kőfal rontó árvíz. Ne higye pedig senki hogy a V. Klerus oly kiesiny és könnyű dolognak tartaná a mi kiirtatásunkat, a mint magunk többnyire gondolkodunk felőle. Való, hogy már nagyot haladott benne, és meghányta a fundamentomokat; de még sokkal több vagy fenn a mi kőfalainkban, mint sem hogy azt egy impetussal ledönthetné. Idő

kivántatik ahhoz; és az ő profunda politíája, a melyet fölvevett, azt kívánja, hogy tartózkodva és nagyon vigyázva járjon. Akármely erőtelenek és ügyetlenek legyenek a Magyarországi eklézsiák, ellenben akármely hatalmas legyen a Ven. Clerus, mégis olyan ez a molimen, hogy ad dolgot és erejére esik. Azt is el lehet mondani, hogy most ninesen oly dolog előtte, a melyet nagyobbnek és nehezebbnek tartana ennél, mert igen tart attól, hogy ha felettebb szorítja a dolgot, még nagyobb kárt tészen magának.

Ha mi annak rendi szerint instálunk, akármilyen legyen annak kimenetele, elég lesz minékünk lelkiismeretinek jó tanubizonysága, hogy mi azzal senkinek nem vétettünk, sőt hogy szoros kötelességünket megeselekedtük, nem szaladván el a nyáj mellől, melyet a Christus reánk bizott. A többit bizzuk a Pásztorok fejedelmére: ha nekünk idveséges és neki dicsőséges, nem hágy el bennünket; ha pedig tetszik ő Felségének, hogy ártatlan könyörgésünkért is kelljen szenvednünk; azzal tartozunk, de boldogok is leszünk, mert az igazságért szenvedünk, és mienk leszen a mennyeknek országa.

Mi azért ily értelemben, és mondhatjuk, erős resolútióban levén, hozzá is fogtunk a dologhoz, és imé föltettük az Instantiának projectumát melyet — ha a dolog csak mi reánk nézendő volna — mindjárt be is adnánk minden tartózkodás nélkül. De

Jézus Krisztus kereszttel, aki által nekünk e világ megfeszített és mi is e világnak (Gal. 6. 14); minket is boldogít a keresztről való tudomány, mely Istennek hatalma minden hívőnek idvességére. (I. Kor. 1. 18.)

A kereszttel ereje, hatalma a mi szívünket is felgyújtja a történelem lobogó fátylójánál. Csudáljuk az üldözött hitbajnokokat, az életüket feláldozó martyrokat, akik a kereszttel jelvényével nyugodtan, mosolyogva mentek a halálba. Áhítattal szemléljük a földalatti katakombák sötét, durva falaira felröpt kereszteket, melyek egy-egy elhamvadt hithőst jeleznek s egy-egy félve, bujva, remegve tartott keresztyén isteniszteletet juttatnak eszünkbe. Fölhevült lélekkel olvassuk, tanuljuk a Nagy Constantinus császár legendás látomását, a képzelete előtt feltűnt égi keresztet, rajta az ismert felirással: *en tuto niká* — e jelben győzöl. S hogy repes örömeben a szívünk, midőn a történelem arra tanít, hogy a keresztes zászló, a labarum alatt, miként győztek csakugyan Krisztus harcoló vitézei; hogy porladtak szét előttük az Úr ellenségei s hogy terjedt el a kereszt nyomában az egész földön a világ világossága, az evangéliom ragyogó fénye és édes melegsége.

Főlemelő, magasztos képek ezek; elváhatatlanok a kereszttől, mely mint bátorító, erősítő, tündöklő symbolum ragyog az első századokban a vérkeresztiséget kiállott keresztyénség egén. Oly symbolumnak tekintették, amely jelké-

pezte a Krisztus idvesség szerző halálát és tudományát. Azért is állították elő kezdetben a Krisztus nevének két első görög betűjéből. Ebből fejlődött ki a kereszt legrégebb alakja, a kettős, u. n. görög kereszt (tulajdonképen két X. betű.) De ez nem a Golgotha kereszttel! Nem a legrettenetesebb vesztő eszközzel használt fának az alakja. Nem azé a fáé, melyet a zsidók gyalázatosnak, a pogányok a legboldogtalanabbnak, az apostolok átkosnak tartottak. A keresztyénség első jelképe egy monogrammféle a Krisztus nevéből. Az apostoli korban és azután is sokáig az Úr volt a fő és nem az ő kereszttel. A folyvást élő és tanító Krisztus és nem a néma, elszáradt fá. A föltámadás és az élet s nem a halál és enyészet.

Később már a Krisztus monogrammjá helyett a golgothai kereszt lépett előtérbe. A lényegét kezdte elnyelni a külsőség. Nagy Constantinus vakbuzgó anyja, *Heléna* császárné elzarándokolt a Krisztus szenvedéseinek helyére s ott elragadtatásban föltalálni vélte azt a keresztet, melyre 300 esztendővel azelőtt feszítették a Megváltót. A tudatlan, együgyű, de kegyes sokaság elhitte az Úr kereszttelének föltalálását. Előbb, mint hüvereklye, azután, mint jelvény az egész keresztyén világban elterjedt a keresztfa használata.

De csak mint a golgothai keresztet ábrázoló, külső, egyszerű symbolum, fából készítve. Ezzel indult a keresztyénség világhódító útjára.

miel közönséges a dolog és olyan, a melyet egy szívvvel egy akarattal kell megindítani: magunktól semmit sem cselekeszünk, hanem közöljük mind a három Ven. Superintendentiával, kiván mindeniknek böles értelmét venni.

Az igaz, hogy ez a Conceptus világos, egy kissé bátor és első tekintettel hosszúnak is látszik.* De hogy ilyen legyen, szánt-szándékkal akartuk. Világos és bátor annyiból, hogy a dolog benne nem simittatik, hanem annak egész merituma előadattatik a mint magában vagy, és annak a mi ítéletünk szerint ugyis kell lenni mind azért, hogy felséges Asszonyunk és a Méltóságok jól megértsék a dolgot; mind azért, hogy a simítással és közletéssel kicsinynyé ne tegyük azokat, a melyeket szenvedünk, és ki ne vonjuk az argumentumok élit, a mellyel számtalanszor tettünk kárt magunknak, azt gondolván, hogy modestia az és alázatosság, mikor a dolgot csak felében-harmadában mondja meg az ember, holott éppen nem az, hanem valóságos pusillanimitás és politisálás, akárki mit mondjon. Mind pedig azért hogy azzal a V. Clerusnak alkalmatosságot ne nyújtsunk magunk ellen; mert valamikor látja, hogy nem merünk úgy panaszkodni, a mint lehetne, sem nem élünk azokkal az argumentumokkal, amellyeket a dolognak természetü hozna magával, sőt ugyan

* Terjedelme 4 1/2 sűrűn tele irt iv.

nyujtana: mindannyiszor bátorságot veszen magának és megtudja, hogy keményebben is bánhatik velünk.

Abban sem lehet megütközni, hogy a Religióról való Constitutiók nem a mostani utolsó statusban, hanem a régieben vétetnek fel, pro basi. mert ha az utolsóban vesszük fel, úgy ne is instáljunk. Senki se mondja pedig, hogy elestünk a régiektől, és így hiába ragaszkodunk azokhoz, mert az ugyan respective való in facto, de másfelől, azaz mi reánk nézve nem az, mert azoknak most is stálni kell de stricto jure et omni aequitate. Soha nem is recedáltunk tőlök, sőt mindenkor inhaeráltunk, most is bizvást, mind a vakmerőség nélkül provocálhatjuk magunkat reájuk, és ha nem cselekeszszük, magunk menthetetlenek leszünk, és nagyon bűnös emberek lsten s világ előtt.

Vagyon néhol a Terminusokban is valami kevés bátorság, mert ha significanter sem beszélünk, bizony jobb hogy hallgassunk, stoicus ember az, a ki az ilyen dolgokban affectuose nem beszél, és ha magában nincsen affectus: mimódon indíthat másban, a kinek semmije nem fáj. Bátor helyes legyen is az Instantia, de ha attentiat nem csinál, nem lesz annak effectusa, kivált ilyen nehéz dologban; ilyenek pedig minden vulgatumok és tritumok, melyeket már százszor is elmondottunk. Itt azért e két extremumtól kell őrizkedni Inconsiderate, irreveren-

A jámbor remeteknek, a hittérítő szerzeteseknek ez volt a jelgájuk: *cruce et aratro*, s valahol a keresztet kitűzték, azt a helyet Krisztus tudományának és a műveltségnek tették otthonává. S mikor később a szentföldet kellett a hitetlenek kezéből kiragadni, Krisztus rajongó vitézei keresztalaku jelvényt varrattak mellükre s úgy indultak keresztes zászlók alatt a szent háboruba.

Mily dicső jelenetek, melyekkel telve vannak a történelem lapjai s melyek, mint az égbe szálló Mester, fényes felhőkben burkolva jelennek meg lelki szemeink előtt! És mégis . . . mégis mi ma elfordulunk a kereszttől. Szomorú, bubánatos, fájó emlékek támadnak fel lelkünkben, ha rátekinünk. Nem puritán kálvinistaságunk idegenkedik tőle, hiszen a külföld puritánjai használják s a vallásos és hazafias külső jelvényeknek, cimereknek a gyakorlati szükségre való tekintetből sem lehetünk ellenségei. Ellenkezőleg a csillagok ott ragyognak, a kakasok ott büszkélkednek tornyainkon, templomainkon, egyházi épületeinken s ha fellobog előttünk a háromszinű zászló fuvalmi szárnyakon, életre halálra készek vagyunk alá sorakozni. Ünnepeinken határtalan lelkesedéssel tüzzük ki és hordozzuk meg.

Reformátoraink sem tiltották el a kereszt használatát. Hitvallásaink meg hallgatagon mellőzik. Confessionális állásponton tehát a kereszt használata előttünk *adiaphoron*, közönyös dolog.

ter és vakmerőképpen beszélni nem jó: de igen remisse és languide sem jó, mert haszontalan, sőt káros. Az illendő és jól megmérésékllett bátorsággal pedig senki nem offendáltathatik, és mi úgy gondoljuk, hogy ezen projectumban semmi nincsen, a mit *salva aequitate* vakmerőségre lehetne magyarázni. Mindazonáltal ha csakugyan célunk és akaratunk ellen valami olyas becsúszott volna, készek vagyunk azt modificálni, vagy kihagyni ha az iránt *capacitáltatunk*; úgyszinte egyéb megeshetett hibákat is megigazítani, mert éppen a végre *communicáltuk* ezt a projectumot, hogy a több Vener. Superintendentiák reflexióit érthessük.

De ezt is megvalljuk ám Tiszt. uramék előtt és mindnyájan az Urak előtt, hogy az Instaniának fulerumit, nervusit és élit bizony nem örömet rontanánk el. Tudjuk mi, hogy sokan lesznek Tiszteletes Uraimék és az Urak között a kik ennek az Instaniának egész habitusától megképzeldnek, mint szokatlan dologtól. De ha a szegény Francia eklézsiának Defensáit, kivált az utolsókat, és a keresztyéneknek más régiebb Apológiáit Instantiáit megolvassák, melyekben azok bátorsággal, mindenünnen, de kivált a sz. írásból összekeresett argumentomokkal oltalmazzák magukat, a mikor instáltak is: meg fogja tapasztalni, hogy abban éppen nem hibázunk, azoknak a nagy embereknek példáját követvén, akiktől tanulni senkinek nem szégyen közlünk. De nagyon

De már *Kálvin* igyekezett a reformáció hiveinek figyelmét a külső jeltől a belső tartalomra, az élettelen kereszttől az élő Krisztusra és az ő váltságahalálára irányítani. „Mi szükség lenne — ugymond — annak a sok fa, kö, sőt sokszor ezüst, arany keresztnek felállítására, ha újra meg újra szívökbe vésnök az embereknek, hogy Krisztus a mi bűneinkért adatott halálra, hogy a kereszten a mi kárhozzátásunkat elviselje és vétkeinket lemossa? Ebből az egyetlen mondatból többet tanulhatnánk, mint ezer kö, vagy fakesztrből“ (Instit. I.)

A *feszülettől* már elfordultak a reformáció emberei, mert a kereszt-kultusz tulzását, a bálványimádás egy nemét látták benne. Aztán kinzó súlylál nehezedett lelkükre az a sok ártatlanul ömlött vér, melyet a dühöngő keresztesek a feszület alatt ontottak az albigiak, valdiak, huszsziták elleni háborukban, meg a borzalmas inquisitio nyomában. De az egyszerű kereszt használata a reformáció után is felmaradt s hazánkban sem talált általában a protestánsoknál nagyobb ellenzésre. Még gályarab lelkészeink előtt is szinte glóriás fényben tündöklött a kereszt. Egy közülök, *Tatay Sámuel* kiszabadulása után (1677. márc. 5.) Zürichben ezeket az emlékezetes szavakat írta a Séllyei-albumba: „Vincit, qui pro luce, Deo duce *sub cruce* pugnat.“ Ők csak az oltári szentséget vonakodtak leborulva keresztvetéssel tisztelni s magasztos bátorsággal zengék, hogy:

kérjük is Tiszt. Urnimékat és az Urakat az élő Istenre és a mi Urunk Jézus Krisztusra ne siessenek itt a voxolással, hanem vegyenek maguknak időt mind *privatim*, mind *publice* ezeknek a dolgoknak isteni-félelemben való fontolgtatására, rázogtatására és meghatározására, mert a dolognak nagy volta bizony nem egy-két napot kíván, amint mi is eselekedtünk, nem kimélvén sem időt sem fáratságot. Boldog Isten! seoconomiánkban, törvénykezésünkben, e világi *publicumokban* mennyi időt töltünk, holott mindazok semmi ezen dologhoz képest.

A mi pedig annak hosszaeska voltát illeti: való tarthatni attól, hogy talán Felséges Asszonyunknak nem leszen ideje, hogy *per extensum* megolvassa; de azért nem jó felettébb rövidíteni, mert az bizonyos, hogy ezt a dolgot kevés szóval nem lehet fundate előadni. Vagy leszen többször alkalmatoságunk vagy nem: azért most minden argumentumokat elő kell vennünk, valamit csak feltalálhatunk; az ellenvetéseket is el kell hárítanunk, különben sem magunk előtt, sem a Posteritás előtt meg nem menthetjük magunkat. Ha a felséges *Cancellaria adaequate* informáltatik (mert az már remélhetjük, hogy ott megfog olvastatni), elég lesz az minékünk, mert a szerint fogja Ő Felségének referálni. Mentől bővebb lesz az Instaniia, annál bővebb lesz a *Relatio* is.

Coeterum azon kérjük az Urakat és Tiszt. Uraimékat, hogy ezen dolgot mennél nagyobb cau-

„Ha ez inségben meg kell is mind halnunk,
De néma bálványnak mi fejet nem hajtunk.“

(*Bátorkeszi István*)

A keresztt is néma, de bálványoknak eddig nem tartották őseink. Meg is becsülték, mint olyan jelvényt, mely örök eszmét s boldogító hitet jelképez. Történt ekkor, hogy a lutheránusok rózsahegyzi zsinata 1707-ben a kultusz egyformaságára való tekintetből elrendelte, hogy temetések alkalmával az addig a protestánsoknál is részben szokásos fakereszt vitelét mindenütt mellőzni kell. Megfoghatatlan ingerültséggel támadt emiatt a kath. klérus a protestánsokra. A pozsonyi 1709-iki országgyűlésen a leghevesebb felekezeti harc tört ki. A klérus a protestánsokat a keresztt gyalázóinak, Isten, a keresztyénség és a haza megsértőinek, Krisztust tapodó eretneknek nevezte s nem kevesebbet kívánt a királytól, minthogy a protestánsok számüzessenek ne csak az országgyűlésből, hanem az egész országból is. A kívánság ugyan nem teljesült, de a feszültség a lelkekben megmaradt s az erőszakolt keresztt iránt kezdtek a protestánsok tartózkodóan viselkedni.

Jött azután a III. *Károly* és *Mária Terézia* uralkodása, a csendes üldözés, a lassu elnyomatás korszaka. S mindez a keresztt, még pedig a feszület, a crucifix jelvénye alatt. Templomainkat keresztekkel járták körül s vették a római egyház birtokába tőlünk. Céheinket, egyéb testületeinket, hatóságainkat kényszerítették, hogy

keresztt alatt vegyenek részt a kath. ünnepi processiókban. Megválasztott előjáróinkat, városi, megyei, országos tisztviselőinket csak akkor igtatták be hivatalukba, ha róm. kath. templomokban keresztt alatt tették le a hivatalos esküt. Sokan tisztséget, hivatalt sem vállaltak, mintsem hogy ilyen erőszakot kövessenek el lelkiismeretükön. Még a kálvinistaság ősi, nagy helyén, Debrecenben is megkivánta a hatalom, hogy a város megválasztott tisztviselői, a főbiróval élükön a piarista templomban esküdjének fel.

Ki csudálkozhatik tehát, hogy ily hallatlan erőszak végkép elidegenített bennünket a kereszttől, mely nálunk nem a türelem és a szeretet, hanem a türelmetlenség és a gyűlölet vallásának lett a jelképe. Ha már kereszttet láttak feltűnni elődeink, tudták hogy nyomában nem a szelid és alázatos szívü s békességet hirdető Krisztus jár, hanem a követelő gög, erőszak, üldözés, fegyver és vér.

Igy lett hazánkban a keresztt többé nem a keresztyénségnek a jelvénye, hanem a fennhájzó, gyűlölködő, üldöző catholicismus symboluma. S hogy a keresztt kultusz a nevében is kifejezésre jusson, a mult század eleje óta mind sűrűbben kezdte a klérus a római egyházat a christianus régi jó magyarosítása a *keresztyén* helyett a keresztt után *keresztyénynek* nevezni, mignem ez elnevezés a katholikusoknál általánossá vált, holott a régi, híres kath. hitszónokok, írók mint pl. Telegdi, Pázmány, Káldy stb. a protestánsokkal

tióval tractálják, hogy publicummá ne legyen, kivált a conceptus ne divulgáltassék. Tudjuk ugyan, hogy böles emberekkel vagyon dolgunk, a kik azt minálunk nélkül is tudják: de csakugyan, nagy importáncsiáju levén a dolog, azt gondoltuk, hogy nem vétünk az urak ellen, ha ez iránt reflectáljuk.

Ha ezen Instántia approbáltatik és beadattatik látnivaló hogy készen kell lenni mellette más Instántiának is, amelyben Jura et Libertates Evangelicorum, et Generalia eorum Gravamina azon planum szerint elaborálva legyenek, hogy ha a Communis Instántia admittáltatik, azt mindjárt be lehessen adni. Másképpen talán még jobb volna ezeket is amannak az elsőnek csak subjungálni és egyszersmind egy Libellusban mindjárt beadni. De akár így legyen, akár amugy, elég az, hogy annak in promptu kell lenni. Azért Tiszt. Uraimék és az Urak méltóztassanak arról is gondolkodni; mi ugyan abban teszünk fel valamit és azon leszünk, hogy míg az urak reflexióit vehetjük az is addig elkészüljön, hogy azt is mindjárt communicálhassuk.

Nincsen egyéb hátra, hanem hogy kegyelme- teket kérjük, hogy ezzel a dologgal siessenek és mentül hamarébb méltóztassanak nekünk megírni, mit itélnék föléle. Tudjuk hogy sok az akadály, de a mennyire lehet, igyekezzenek az urak szuperálni és admaurálni minden készülettal, mert közelit a Diaeta, azt pedig nekünk jóval is megkellene előz-

nünk; mert hogy a Diaetára hagyjuk, az éppen nem tanácsos, s akárki mit mondjon, arra absolute nem is megyünk a magunk részéről, Hogy a Diaeta utánra halaszszuk, az is igen veszedelmes, mert addig Isten tudja mi esik rajtunk.* Most is nekünk olyan bajaink vannak, a mellyeket — látjuk — hogy más uton nem orvosolhatunk, hanem ha ezen, mely ha sokára halad, azalatt minden bizonynal megromlunk. Egyéb okokat is tudnánk ide előhozni, de studio elhalgatjuk, tudván hogy az, Urak maguk is által értik. Azért csak jó leszen mindjárt gondolkozni arról is, kik Deputáltassanak, mert a denominációban és egymásután való várakozásban sok idő telik el. Az Ur Isten Szent Lelke által vezérelje minden igazságra. Igaz köteles szolgálai, az Urban Attyafiai. Tatai Ferencz superintendens s. k. Dobozi Mihály superintendencialis főcurator s. k. Debrecen, 27. a Januari. 1764.

* Elkellett halasztaniok. Egykoru kéz ezt a megjegyzést irta; „Haec Instántia tamen, quominus hoc Anno repraesentetur vias omnes impedimenta momentosa et in superabilia praeclusurunt.“ Nb. In promotionem Communis hujus Instántiae, ex Cassa Ven. Superintendenciae nostrae (Dunamelléki), Centum auerei sunt exhibiti, quorum 60 postea sunt restituti.

együtt szeltiben a keresztyén szót és elnevezést használták.

Im a történelem mutatja meg, miért van nálunk magyaroknál, a többi nemzetektől eltérőleg, olyan ellenszenv a kereszt iránt s miért tiltakozunk az ellen, hogy azt bárhová úgy állítsák fel vagy függesszék ki, mint a keresztyénség jelképét? A kereszt itt ma már csak a katholicismus jelvénye. Nem gyűlöljük a világot sem, nem bántjuk, nem gyalázzuk, de nem kérünk belőle. Lélekben áhitattal el-el zarándokolunk, főként nagypénteken a Krisztus keresztje alá, s hittel magunkhoz öleljük azt a mi édes Megváltónkkal együtt, aki rajta kilehelte isteni lelkét. De élettelen, holt ábrázolat, üres, külső jelvény nekünk nem kell. A föltámadt, élő, ható Krisztus a mi örök példaképünk, vezérünk, mesterünk. A kereszt elvált, a Krisztus összeköt bennünket.

Jövel azért Uram Jézus!

S. Szabó Fózsef.

A zsinat munkája.*

VI.

Az első ülés-szak meddő munkája után, a második ülés-szak igyekezett a zsinat reputációjának leszállott színvonalát itt-ott említeni; mintha csak a zsinati atyák odahaza a reconsideratio tüköre előtt megszégyenlették volna magukat s nem zárták volna be fülüket hermetice a künt jelentkező bírálat hangjai előtt.

Mintha csak új választás tisztított volna itten is a levegőt, a lelkek szárnyai felszabadultak volna valami láthatatlan nyomás alúl s a téli álomban leoldtuk volna akaratumkról a bilincseket. Másforma szellem jegyében mozgott a második ülés-szak tevékenysége. Bizonyos körvonalak elenyésztek, melyeken belül finom fegyelem nyüge egy akarat szerint liferálja a szavazatokat s bizonyos körvonalak jelentkeztek,

* Dr. Baltazár Dezső esperes urnak e címen a „Debr. Prot. Lapban“ megjelent cikksorozata az érdekelt körökben lent és fent és a sajtóban is a legnagyobb figyelmet keltette. Az ő bírálatának köszönhető, hogy az adózásnál, általában anyagi tekintetben a zsinat második ülészsaka sokkal liberalisabbnak mutatkozott, mint az első. Nagy elveket mondott ki e téren és azok alkalmazását is megpróbálta. Az anyagi részt illetőleg jogosult az elismerés a zsinat működése iránt. De csak ennyiben. Egyébként a zsinat ismét nagy csalódást hozott, nagyobb mintsem azt most még megítélni lehetne. Tudjuk, hogy ez is jószándékból történt, de ez nem kisebbítheti a bajt. Hát ha még anyagi téren sem áll be fordulat. Hogy ezt a fordulatot is a politikai viszonyokban beállott változás okozta, annak a Baltazár által adott megvilágítása, ha nem éppen teljesen váratlan is, de mégis felettebb érdekes és nem nélkülözi a személyi vonatkozásokat sem. Üdvözöljük a cikkirót, midőn igazi nagy sikere után, mely a „D. P. L.“ sikere is, az érdeklődő nagy közönségnek ismét hiralással van. Szerk.

melyek a szabad véleményalkotás és nyilvánítás vásznán mindig ad hoc alakúlnak. Se politikai párt, se egyházi klikk, se kerület nem voltak képesek exclusivitást teremteni, talán csak a konvent régi dicsőségének romjai felett ujult meg itt ott egy kis makacs küzdelem, melyben a conservativizmus megvetette lábait az új idők szabadabb lengésű fuvalma ellen.

Minek tulajdonítsuk a változást? nem tudom, vagy ha tudom is, itt nem irhatom, mert a szerkesztőség birság alá találna kerülni. Az bizonyos, hogy egyes őszi szerepvivők a saison változával vagy megváltoztatták ruházatukat, vagy a régiben maradtak, de száraz ágon hallgató ajakkal. A nyájas olvasóra bizatik vonatkozásokat keresni akár az egyházon belül, akár még inkább azon kívül. Mindenesetre nagy érdeme a második ülés-szaknak, hogy elszigetelte magát attól a varázstól, melylyel a konvent jégvilága fogjul szokta ejteni a kedélyeket s nem tekintve többé canonicusnak azt a törvénytervezet szöveget, a mit a konvent előkészítő munkája egybe alkotott, a jobb belátás lobogóját meghajtotta az igazság előtt s a tárgyilagos capatitációt eredményesen engedte működni.

A második ülés-szaknak egy-két árnyoldaltól eltekintve határozottan vannak jelentős vívmányai. Vegyesen adom a tisztelt olvasó elé azon elv szerint, hogy „interpone tuis, interdum gaudia curis.“

Egyik jelentős vívmányt képezi az, a zsinat a közalapot, mint külön cimletet az egyéni kivetésnél megszüntette s bele olvasztotta a többi közönséges egyházi szükségletek közé. A közalap tehát 10 évről 10 évre minden egyházközönségre contingentaltatni fog, a contingens kiszámításánál a szorzás két tényezőjeként az utolsó népszámlálásban feltüntetett lélekszám és 8 fillér szerepe, az e szerint minden közönségre nézve megállapított összeget be kell illeszteni a rendes költségvetésbe és fedezetéről ép úgy kell gondoskodni, mint más egyéb szükségleteknél. Így tehát megszűnik, a külön cimletszerű kivetés, megszűnik az odium, mert bizony erről beszélhetünk, fájdalommal ugyan, de az igazságnak megfelelően. Azt az ideált, mely a közalap megalkotói előtt lebegett, hogy t. i. a domestica fizetése által érezze mindenki az egyetemes egyházhoz tartozás felemelő erkölcsi hatását s e nagy közösségben a jókedvű adományozó szives filléreit rójja le, kereszül gázolta az élet. Az önkéntes jellegű adományból lett rideg adó és pedig annál ellenszenvesebb, minél nagyobb teher nehezült a közvetlen szükségletekből az egyháztagnak vállaira s minél távolabb állottak annak lehetőségétől, hogy reájuk is há-

ramlik közvetlen érezhetőséggel a különben magasztos intézményből valami előny. *Domestica* és *patens*, majdnem egyenlő melegséggel lettek emlegetve.

A közszükségletekbe történő beolvadás természetesen maga után vonja azt is, hogy az olyan egyházak, melyek az államsegély igénybe vehetősége elé feltételül állított adókulcs életbe léptetése után is fedezetlen szükségletet mutatnak fel, közalapjukat az államra fogják áthárítani. E miatt egy kis nehézség is támadt a bizottsági tárgyalásokon. Tudvalevő ugyanis, hogy az államsegély magassága a *domestica* beszámítása nélkül volt kontemplálva s kiszámítva egy millió négyszázezer koronában, most a közszükségletekbe olvasztás után tehát ez az összeg emelkedni fog. A kik tehát tiszteletre méltó okok alapján, mintegy angazsálva érezték magukat ezen összeg igénylése mellett, bizonyos tartózkodást mutattak az állammal megindult tárgyalások előrehaladott stadiumában az igénylési alapba (az ő szavuk szerint) új címetet „szanszirozni” be s a közalap beolvasztásának következményéül azt állították oda, hogy a 10% emeltessék 11% ra s így az állam hozzájárulása ugyanannyi marad, mint a beolvasztás előtt. Egy tekintetre látszik azonban, hogy ez az emelés még odiosabbá tette volna a közalapot s a célt, melyért külön címetként megszüntettük teljesen megkerülte, tönkre tette volna. A nagy közönség az állami egyenes adók 10%-ának viseléséhez annyira hozzá szokott, mintha csak törvénynyé vált volna már s el sem lehetett volna titkolni, hogy az 1%-kal való emelés a közalap miatt történt s úgy állította volna fel a tételt, hogy összes terhének $\frac{1}{11}$ -ed részét közalapba fizeti s még nagyobb fokra hágott volna az ellenszenv.

De meg azok az egyházak, a melyek váltásösszegként fizették pausalis tételben a közalapot, az államsegély kiszámításának céljára elrendelt szükséglet-fedezet összeírásakor legnagyobb részt a közszükségletek közé felvették a közalapot, a mit az összesítéskor nem lehetett ellenőrizni sem, mert az egyházközségenként eszközölt teher-összeírásban nem lettek felsorolva részletesen a külön címletek, minélfogva aztán egyes egyházak illetéktelenül jutottak volna előnybe mások felett.

S végül a testvér ágostai evangélikus egyház, a mely velünk közös bizottságban solidarisan tárgyal az 1848. XX. t.-c. megvalósítása érdekében, közszükségei közé felvette s ennélfogva az államra áthárította a közalapot s ha tehát mi nem ugyanezt tesszük, önmagunkat rövidítjük meg s önmagunk ellen vélkezünk.

Elismerés illeti mindazokat, a kik a közös bizottságban elfoglalt posíciót alárendelték a fennelősorolt érvek erejének s bizonyos túlfinomult gène által nem engedték befolyásoltatni magukat. Így lett aztán a zsinaton egyhangu a határozat, hogy a közalap megszűnik az egyénekenti kivetésnél mint külön címet szerepelni, hanem községenként 8 filléres számítási kulcs alapján contingentálva a közönséges szükségletek rendes költségvetési tételei közé sorakozik, de az államsegély igénybevehetőjére nézve feltételül megállapított normalis 10%-os kulcsot nem emeli.

(Folyt. köv.)

Dr. Baltasár Desső.

A debreceni református Kollégium adattára

azaz

a Kollégium története adattári alakban.

(Folytatás.)

A tanügyi küldöttség és tanári kar hosszas előmunkálata nyomán elkészült az újabb *oskolai törvény* az e kerület 1836. (okt. 8.) 208. sz. a. helybe hagyta, megerősítette és ezer példányban kinyomatását elrendelte. (A főiskolai levéltárba egy példány se jutott be.) Az 1845-iki nyomtatott kiadás 1—39. törvény van meg. 8 r. 19. l. A világtörténelem tanítása mellett a *hazai történelem* évenkénti előadása Péczeli József tanárra, az *aesthetika* tanítása meg a böleszeti új tanárra Vecsei József-re bízott. (E Ker. jk. 1836 : 213. sz.)

A pesti egyetemes konvent (1822.) határozata nyomán előleges és általános *útasítást* készített az e kerület a debreceni egyház előjárósága által gyakorlandó *oskolai felügyélés* tárgyában, öt pontban, melyet az egyház elfogadott s a felügyélőség tagjait kinevezte négy taggal. (E. ker. jk. 1838 : 133. sz. augusztus; és egyházi gyűlés jk. 1838 : 144; szeptemberi).

A *Veresmarti Zsuzsánna tanszéki alapra* nyújt felvilágosítást (lásd fentebb a 63. l.) a tanügyi iratok közt az 1838. szept. 2. kelt Jelentés mellett található pótvégrendelet. Az egyházkerületi pénzügyi küldöttség felhívta (1838. jul. 10.) a helybeli egyházat világosítsa fel, hogy áll a Veresmarti alapítvány azon része, mely tanszékre tétellett. A jelentés szerint az alapító nő 1813. ápril. 3. tett pótvégrendeletében a pénzérték leszállása, (váltó forintra esett), és rokonainak nagyobb megnyugtatása végett a korább tett alapítványok értékét ötödrésze leszállítja, nevezetesen váltóforintokra, és egyúttal *szabad kezet* enged a ref. egyháznak azon végre fordítani a hagyományt, melyet szükségesebbnek és a körülményekhez képest hasznosabbnak ítél. Az alapító nő halála (1819. febr. 4.) után felnyitván a végrendelet, az egyház és Kollégium a pótvégrendeletből származó sérelmet (veszteséget) orvoslandók, pert kezdett az örökösödő atyafiak ellen; de azt a fórumokon (1824) elvesztette. Az e szerint ötöd résznyire

leszállt alapítvány felett lehetett az egyháznak intézkedni, s az eredetileg 58 ezer rh. frtra ment összes alapot (mely az átvétel óta 37,3 vf. $53\frac{7}{10}$ kr-ra esett) az egyház 1842-ben osztotta szét a rendeltetés szerint, 6 féle célra: így jutott professori fizetésre az akkorra mintegy 46,000 vfrtot tevő összes tőke állományból 15,862 f 09 kr. Ennek kamatját az akkor tervelt 2. jogi (politikai) tanszék felállítására évi járadékul rendelte a Sárói Szabó jogi tanszék alapja kiegészítéseképen. Az egyház kezeli ma is, 1904-ben a „Szombati-Veresmarti tanári-pénztár” tőkéje 26,407 korona, mely alap 1061 korona 60 fillérrel járul egy jogtanár fizetése kiegészítéséhez. Az alapítónó első szándéka: két hittanári szék alapítása, egészen megváltozott!

A Kollégium részére új pecsétnyomó készült (ára 10 váltó frt volt) az eddigi forma és körülírás megtartása mellett; az eddigi minden künnlevő pecsét, a régiebbséggel együtt az e. ker. levéltárba tétellett. (E. ker. jk. 1838:190. sz.)

Tanügyi iratok 1840—1849-ig, a fontosabbak. A tanári nyug- és gyámintézet alapításának eszméje 1839-ben indult mozogni az e. kerület előtt; nyomban 1840. jan. 11. az akadémiai tanárok (akkor nyolcan) be is terjesztik javaslatukat és kérelmüket öt pontban, fejenként 200 pft. betétel megajánlásával. Főleg Kerekes Ferencz dolgozatai, számításai szolgálnak a tervjavaslathoz alapul. A dolgozatok eszmója (1850-ig) magába foglalja a nyugdíjintézet első tíz évének történetére az okmányokat.

Kerekes Ferencz tanár és levéltárnok nagy dolgozata 1841-ben (ívrét 52 l.) „Jegyzések” cím alatt felöleli a főiskola igazgatásának továbbá a városhoz, erdélyi fejedelmekhez, ref. egyházhoz és egyházke-reülethez való viszonyának, a Gazdasági tanács keletkezésének és tökéletesítésének történetét, korszakokra osztva, a változások okainak kikutatásával, főleg a Kollégium pénzügyének s kezelésének egész képét 1742—1840 ig. Kollégiumunk belső történetére valódi forrás értékű nagybecsű történelmi dolgozat! világos fő és osztó igazság jellemzi szerzőt. Bö világot vet a híres „localis curatoratus” mozzanataira. Maga is elismeri és érzi a szerző, hogy fejtegetése „oskolánk történetére nézve érdekes.” A főiskolai pénztár története is ez egyszersmind. A nagy forduló pont 1792-ben állt be, „az episkopalisták és presbyteriánusok között történt szomorú zavargások végződésével” az eddigi hatalom a professorok kezéből kivétellett. (Nagyon tanárellenes áramlat hideg szele fuvalt akkor.) Ez időben töröltetett el a „scholae civium titulus” is, az mondatván, „vanus” (hiábanvaló) az a cím. Az erdélyi buzgó ref. fejedelmek főfelügyelete és védelme alatt „minden más törvényhatóságtól függetlenül egyedül a professorok igazgattak” a főiskolát, sőt azután is száz évig 1792-ig, és senki nem ütközött meg a „Rectores et professores collegii” címen: de csak a gazdasági ügyekben; mert a fegyelmiekben a generalis zsinat volt a fő; ez utóbbiban való intézkedést 1704-ben (a zsinatok szünetelése alatt is) debrecen város hatósága vette megának; de akkor is meghagyattak — úgy nézetvén az iskola mint egy kis respublica, melynek polgárai (cives) a tanítók és tanulók — a Kollégiumnak javai kezelésében a tanárok és deákok. Mindez 1792. óta teljesen megváltozott.

A gazdasági külön tanács eszméjét Kerekes nagy előtanulmányok után, fogalmazta és dolgozta ki s

mint rector professor 1830-ban terjesztette elő, a Kerület pedig 3-as küldöttség által megbiráltatván, 1831. áprilisi közgyűlésében helybe hagyta. Itt veszi kezdetét a mai Gazdasági Tanács. Havi gyűléseit pénteken tartotta: az összehívás kötelességét az igazgató tanár teljesítette. Ki legyen elnöke? e felett tiz évig ingadozas volt az e. kerületi és debreceni egyház tagok közti surlódás és az ellenőrzési jog gyakorlása miatt. Új módosításra lett szükség, s alapos tanulmány útján, a tiz évi tapasztalat nyomán, új javaslatot dolgozott Kerekes F. a) a gazdasági gyűlés személyzetéről; b) hatásköréről; c) az ügyész hivataláról; d) a pénztárnok hivataláról (Kerület, helyi egyház és tanárkar) öt-öt tagot ajánlott, hogy egy két tag elmaradása esetén, teljesebb számu legyen a gyűlés. E javaslat képezi a végső részt. Először a kerület főgondnokának ment kezébe. A mai Gazdasági tanács eredete és kifejlődésére nézve is nagy érdekű Kerekes F. ezen munkálata.

A magyar iskolabizonyítvány eredete. Az E. Kerület 1841. májusi gyűlésében 141. sz. a felszólította és utasította a főiskolai tanárokat, hogy az eddigi latin bizonyítványokat egyedül a külső egyetemekre menendő ifjak számára tartsák fenn, minden más iskolai bizonyítványokban, mint szinte egyéb hivatalos levelezésekben, a magyar nyelvel éljenek. Alkalmat adott e végzés hozatalára a nagykunsági egyházvidék Igaron tartott gyűlésének felirata, melyben a hazafias szellemű kisújszállási egyház előjárói felszólaltak a debreceni latin bizonyítványok ellen, s hathatós rendeletet sürgettek a nemzeti nyelv használása érdekében.

Az alumnusok pénztára évi 1391 frt 31 kr. tiszta jövedelmet adván (váltó cz.), ebből 23 ifju alumneuma (60 v. frt.) készpénzben adandó ki évenkénti segedelemképen, a debreceni egyház példájára; ezt az eljárást az e. kerület 1842. (augusztusi) 263. sz. végzésével helybehagyta. Ezzel az eddigi élelmezési mód pénzbeli segedelemmé változott. (Kerekes munkálata és javaslata alapján.)

A tanügyi bizottság (akkori neve: tudományos választmány) javaslatára a kerület pedellusok tartását határozta el: a kivitel módjáról, a pedellusok munkaköréről jelentésadással az oktatói kart bizta meg. (Ek. jk. 1845. nov.)

Első akadémiai igazgató tanári utasítás, kiadta az E. Kerület 1847. okt. 31. A belélet szövevényeire vet világot.

A debreceni deákság 1848. márc. 15-ike utáni mozgalma. A diákság 8 pontos kérelmet nyújt be az e. kerületi közgyűléshez, egyik pontja: a censurák és examenek töröltessenek el, helyökbe félevenként kétszer szigorlat (rigorosum) állíttassék; a templomba járás kényszere töröltessék el; minden főiskolai tanár nyomassa ki minél előbb studiumát (végzés: az ifjuság kívánalma méltányoltassék); seniort és contrascribát magok válaszszák; 7. pont: az ifjuság külön csapatban és tiszték alatt a városi nemzetőrséghez csatlakozhassék. Erre végzés: az ifjuságnak a haza védelmezésében kitüntetett ezen szép buzgalma magasztalások közt méltányoltatván, a nemes buzgalom jegyzőkönyvben örökítették meg. A város is megköszönte, s felajánlta a fegyver és segélyadást. Révész Bálint tanár az ifjusághoz intézett buzdító beszéde kinyomatni rendeltetett. (E. kerületi jk. 1848. márc. 22. a 77. szám.)

Szoboszlai Pap István superintendens tudatja a tanárkarral, hogy a császári országos főbiztos Zichy Ferencz gróf „az évenként rendszeren október hónapban Debrecenben tartatni szokott *superintendentialis gyűlés egybehívását* súlyos felelősség alatt“ megtiltja. Tehát a kerület elé tartozó ügyek *elnökileg* fognak tárgyalatni (Püspöki átirat, 1849. okt. 2.) A tanárkari heti ülések jegyzőkönyvét, a felelőség terhe miatt, a rektor professor minden héten nyujtsa be átnézés végett a superintendenshez“ (főjegyző irata: 1849. okt. 26.)

Szoboszlai felhívta (1849. okt. 29.) a tanárkart véleményadásra, hogy a tanulók bevétele ideje közeleghvén, a hosszas szünet után a felvételtől nyilatkozzanak; kiváltkép pedig a *volt honvédek* deákok közé befogadásáról, mert felsőbb parancs folytán azok katonai szolgálatra kötelesek, s katonai hatóság alá tartoznak. (Ez akkor igen kényes kérdés volt.)

1850—1859-ig való időköz. Báró Geringer császári telyhatalmu biztos német nyelvű leiratában, a perrendtartást, az ideiglenes közigazgatási rendezetet, bírósági szerkezetet a jogi 2. évben taníttatni rendelte (Pest, 1850. Márc. 10.) Császári biztos Gróf Zichy Ferencz s „a magyar papir pénzjegyek“ beadását rendelve meg, a Gazdasági Tanács kimutatta, hogy a főiskola összesen 5466 frtot vesztett e. p. (1840. május 1.)

A császári kormány parancsa az 1849-iki április 14-iki „rémületes időre emlékeztető nyomtatványoknak, írásbeli maradványoknak, levéltárban és jegyzőkönyvben“ megsemmisítését, vagy olvashatlanokká tételét hagyja meg, hogy így „a gyászos emlékeknek még nyomai is kitöröltsenek.“

(Folyt. köv.)

Balogh Ferencz
hittanár.

TANÜGY.

Javaslat,

az országos református tanáregyesület által kiadandó iskolai adattár ügyében.*

— Az egyesület központi igazgatóságától elfogadva. —

Az országos ref. tanáregyesület múlt évi pápai közgyűlése 15. jegyzőkönyvi számú határozatával dr. Imre Sándor választmányi tag javaslatára elfogadta a választmánytól ajánlólag fölterjesztett azon indítványt, melyszerint az egyesület vegye fel munkássága es föladatai körébe a hazai ref. közép és főiskolák történetére vonatkozó okmányoknak egy külön adattárban leendő kiadását. Az egyesület központi igazgatóságaz ügyben minket bizván meg véleményes javaslattétellel, — van szerenesénk nézeteinket, az indítványozó dr. Imre Sándor tagtársunk írásban bekü-

* E fontos javaslatra, mely az orsz. ref. tanáregyesület husvet után Budapesten tartandó közgyűlésén kerül tárgyalás alá, különösebben felhívjuk tanártársaink figyelmét. Szerkesztő.

dött munkálatának lehető figyelembe vétele mellett, a következőkben előterjeszteni:

A) A kiadás szellemi része.

Az iskolai adattárnak nagy jelentőségét bizottságunk érzi s tudja, látja a kiváló célt, mely hazai reform. oktatásügyünk multjának földerítésére, s történelmének a hozzáférhetővé tett adatok alpján leendő részletes és alapos feldolgozására vonatkozik. Tudjuk, hogy ily célból adja ki a Magy. Tud. Akad. a Történelmi Tárt és egyéb okmánytárt, meg a Prot. Irod. Társaság is az Egyháztörténelmi Adattárt.

Nem titkoljuk azonban el, hogy az indítvány megvalósításánál ugy anyagilag, mint szellemileg nagy nehézségeket látunk előttünk feltornyosodni s bizonyos aggodalom fog el bennünket, amikor ebben az ügyben egyesületünk által megvalósítható, concret javaslatokat akarunk előterjeszteni. Azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül s jónak látjuk itt fölemlíteni, hogy az egyes iskoláknál található adatokat jórésben már feldolgozták s ilyen alakban publicáltak a milleniumi iskolatörténetekben és összegyűjtötték azokban a beadványokban, amelyeket iskoláink a konvent rendeletére benyújtottak s melyeknek kiadását a konvent bizonyára legközelebb eszközölni fogja. Nem vagyunk tehát még a kezdet kezdetén. Am tagadhatatlan, hogy az indítványozótól tervezett adattárra, az eddigi előmunkálatok után is szükség van, s abban az alakban, amint ő tervezi, az kiváló jelentőségű.

Csak az a kérdés: miként valósítsuk meg egyesületünk helyzetéhez mérten? Ezt mi ekként gondoljuk:

Mindenekelőtt számba kell szedni az eddig bárhol, teljes szövegszerű hűséggel megjelent ref. iskolai okmányokat. Ez nehéz, fárasztó és több időre való gondos munkát igényel. De a *munkamegosztás* elvénél fogva könnyebben és rövidebb idő alatt megoldható. Több, hivatott munkást kell keresni és foglalkoztatni ebben az irányban s felosztani köztük a munkatért. Egyik átnézi pl. az akadémia kiadványait történelmi és egyéb társakat; másik a prot. tudományos folyóiratokat: Figyelmezőt (Révész), Sárospataki Füzeteket, Prot. Szemlét stb.; harmadik a prot. lapokat és így tovább. Aztán föl kell hívni egyesületünk összes tagjait, hogy aki csak sejt vagy tud valamely adatot valahol, hívja fel arra a gyűjtésre kijelöltek figyelmét.

Ily módon állítandó össze az eddig megjelent okmányok pontos és hiteles *repertoriuma*. Ez röviden tartalmazni fogja az okmány lelhelyét, esetleg könyv vagy lelvéltári számát tartalmának rövid jelzésével, amilyenek szoktak lenni általán a repertoriumok. Az iskolai adattárnak aztán legelőször is ezt a repertoriumot kell közölnie. E repertorium közlésével az eddig, szöveg szerint, publicált okmányokat mi teljesen lezártunk véljük, úgy hogy azokkal az adattárnak, esetleges hibáik mellett, sem kell többé foglalkoznia.

Második teendő az *adattár szerkesztőjének* a megválasztása. Erre nézve személyi propositiót tenni nem tudunk, bizzuk igazgatóságunk, esetleg a választmány bölcseségére. De azt kinyilvánítjuk, hogy csak egy szerkesztőre gondolunk. Mert abban a véleményben vagyunk, hogy minden nem magyar nyelvű (már pedig a régi okmányok tömege ilyen), közlendő

adatot előbb még, a gyűjtőn kívül, egy *revisor-nak* kell gondosan átnéznie, s az adat hiteles és pontos közléseért aztán a nyilvánosság előtt ők ketten vállalnak felelősséget. A szerkesztő tiszte az így elkészített okmányokat rendezni, értékek szerint kiválasztani, sorjában közölni és a leggondosabb correcturát végezni. Kétségkívül állandó összeköttetésben kell lennie a Prot. Irod. Társaság Egyháztörténelmi Adattárának szerkesztőjével, nehogy ugyanazon adat két helyen is közöltessék; vagy ami még jobb lenne, meg kellene kérni a Prot. Irod. Társaságot, utasítsa adattárának szerkesztőjét, hogy ref. iskolákra vonatkozó adatokat ne közöljön és ha talán ilyennek birtokába jutna, adja azt át iskolai adattárunk számára, aminthogy a mi adattárunk szerkesztője is átadja neki az esetleg kezébe került s nem szorosan iskolai okmányokat.

Az okmányok közlésénél mi teljes szabadságot kívánunk. Ezt látjuk más adattáraknál is. Ugy gondoljuk tehát, hogy *egész egyesületünk egy nagy munkástábor lesz* s valaki valahol bármi kis adatot talál is iskoláinkra vonatkozólag, azt hűségesen lemásolja s közlés végett a szerkesztőnek beküldi, aki aztán azt, ha idegen nyelvű, revisorral átnézet, mielőtt közölné. Magyar nyelvű okmányok hitelességeért egyedül a közlő felelős, s közlő csak egyesületünk tagja lehet.

Hogy egy iskola vagy levéltár okmányait megbizott egyének másolják le, készítsék sajtó alá s azok egyszerre, egy vagy folytatólagos több kötetben jelenjenek meg, valamint hogy az okmányok tárgy szerint csoportosítva közöltessenek, — ennek, éppen a szabad mozgás és munka szempontjából, barátai nem vagyunk, de meg úgy hisszük, hogy az késleltetné is az adatok közlését. A tárgyat illetőleg pedig az évenként megjelenendő adattári füzetek végén *név és tárgymutatót* kívánunk a szerkesztőtől összeállíttatni s így minden kutató könnyű szerrel rátekinthet a keresett névre és helyre. Az adatok közlésénél — mint tudjuk — ez az általánosan elfogadott tudományos módszer.

Az adatok csak eddig meg nem jelentek lehetnek s azoknak érték szerint, előbb közlési célból való csoportosítása és megválasztása a szerkesztő feladata. Közlői megjegyzéseket, az okmány lehelyének és levéltári számának jelzésén kívül, nem látunk szükségesnek, legfeljebb hiányos és olvashatatlan okmányoknál. E tekintetben egyébként az akadémiai módszert tartjuk követendőnek.

B) A kiadás anyagi része.

Sok gondot okoz, tekintve egyesületünk anyagi erejének s jövedelemforrásának ily nagy feladathoz való csekélyességét, az adattár kiadásának anyagi oldala. Tudjuk, hogy egyesületünk nemsokára *tankönyvekkel* is szándékozik a nyilvánosság elé lépni, melyek egyelőre nagyobb befektetést igényelnek. Ezenkívül az évkönyvek előállítás díján és az ügyvezetési kiadásokon kívül újabban még a közgyűlésen felolvasott és évkönyvekben megjelent munkálatokat is díjazza. Mindezeket tekintetbe véve, minthogy a tagsági díjak fölemelését az egyesületünktől való elidegenedés veszélye nélkül emelni nem lehet, az iskolai adattárnak évenként csak szűk terjedelemben leendő megjelenésére gondolhatunk.

De meg azért is kell az adattárt szűkre szab-

nunk, mert nagyon természetesen, akármilyen csekélységgel, de mégis jutalmaznunk kell annak szerkesztőjét, az okmányok felkutatóit, közlőit és revisorait, különben aligha kapunk közlendő anyagot. Külső, számbavehetőbb anyagi segítségre pedig — nézetünk szerint — nem igen lehet reményünk. Nem remélhetjük először a Prot. Irod. Társaság nagyobb segítségét. Példa erre a pozsonyi prot. tudományos folyóirat, mely segítségért szintén hozzáfordult, de állandó anyagi támogatást éppen nem, időleges segítséget is csak ígéretben kapott, amin nem is eszkalozhatunk, ha meggondoljuk a társaság sokoldalú munkásságát és fogyasztékos anyagi eszközeit. Az egyházkerületektől sem várhatunk tetemesebb és állandóbb segítséget. Az akadémia és Paed. Társaság pedig oly messze esnek tőlünk, hogy a siker reményével hozzájuk fordulni alig lehet.

Nincs hát más út, mint a magunk ereje. Számláljuk meg a pénzünket és aszerint cselekedjünk. Ha ezen az alapon maradunk, akkor évenként az évkönyvhöz mellékletül, külön lapszámozással, alig adhatunk többet adattárképen 3—4 ivnél. (A Prot. Irod. Társaság 10 et ad). Ez kerül 100—120 koronába. A szerkesztő, akiről feltesszük, hogy nemes becsvágy vezérli, kap évenként 100 koronát. A közlő, ha idegen nyelvű okmányt közöl, garmond betűs ívért 25 koronát, a revisor 15 koronát; magyar nyelvű okmányért a közlő 15 koronát. Ez így évenként mintegy 350—400 koronával fogja szaporítani egyesületünk kiadását. Kérdés, hogy megbirjuk-e, külső segítség nélkül, még ezt is? De talán ezt meg. (Prot. Irod. Társaság kiadása e réven nyomás, és írói díj a múlt évben 1511 korona.)

Debrecen, 1905. jan. 6.

Sinka Sándor.

Dr. Nagy Zsigmond.

S. Szabó József,
biz. jegyző.

IRODALOM.

Előfizetési felhívás. „Magyar-sumir kis kézi szótár” címmel egy kis munkát adok ki. Sumir-magyar szótárunk (illetőleg szójegyzékünk) van Galgóczytól is. Ferenczy Gyulától is. Ez kizárólag szakembereknek való. Magyar-sumir azonban nincsen. Az én kis szótárom főleg azoknak akar használni, akiknek legalább is középiskolai műveltségük van, de használnak olvasgathatja a laikus ember is. Jelezni kívánom, hogy e kis munka csak alapját képezi a később kiadandó nagyobb szótárnak, melyben a semita s assyr egyenértékeket is közölni fogom. Ezen szándékom jelenleg érthető technikai akadályok miatt nem valószínűsíthető meg. Mégis több helyen latin betűkkel közlöm a correspondáló alakokat. Különös érdekességet adhat ezen kis munkának az, hogy a benne levő szókat illetőleg oly időről van szó, melyet emlékezet nem rekonstruálhat s mely idő a jelenlegi idő számítás mögött 8000 évre terjeszkedik. Kegyeletlen kell megőrizni minden szót, mely ezen mérhetlen messzeségből reánk maradt. Fontosnak és szükségesnek tartom megjegyezni azt is, hogy a su-

mir nyelv tudományos nyelvészeti megállapodások szerint a magyarral rokon, amennyiben mind kettő turáni nyelv akárcsak a török, tatár, tunguz, mongol, mandzsu, ugor, vagy szamojéd. Ezen oknál fogva minket magyarokat a sumir nyelv és sumir kérdés különösen érdekelhet. Évezredes ősöknek hagyatéka minden szó, melyet a rég kihalt nyelv számunkra megtartott a sokszor alig olvasható ékíratos írásjegyekben. Ez a körülmény is, a hazai vonatkozás, szót emelhet a kiadandó kis munka mellett. Ha a tisztelt közönség annyira fog ezen munka kiadásában pártfogolni, mint a mennyi lelkesedéssel és jóakarattal én azt megszerkesztettem, akkor a mű, melynek előfizetési ára füzve 1 korona április hónapban megjelenhet. A mű csak azon esetben jelenhet meg ha legalább 80 előfizető lesz. A könyv kiadásáról Klein József vezetéke alatt álló s jóhírű „Nagykunsági Könyvnyomda” gondoskodik. Előfizetési pénzek alulírott nevére küldendők. Munkámat és magamat a tisztelt tudománypártoló közönség szives jóindulatába és pártfogásába ajánlom. Az aláírás a jelzett példányszám átvételére és kifizetésére magától érthető oknál fogva kötelező. Karcag, 1905. március hónap. Szives pártfogást kér: *Kimmach Ödön* okl. gymn. tanár. (Karcag. Gymnasium.)

Magyar írók élete és munkái. Irta *Szinnyei József*. Kiadja Budapesten Hornyánszky Viktor.

A X. kötet 8. füzeté fekszik ezuttal előttünk a *Philippi-Podhradczky* nevekkel. Lapunk irányának megfelelőleg kiemeljük e füzetből a következő protestáns vallású egyházi és iskolai írók neveit: Philp Rudolf nagyszzebeni ág. ev. száz papnevelői tanár; Phleps Péter Frigyes nagyszzebeni káptalani dékán; Phleps Péter Nagyszzebeni, Pieler Mátyás kaboldi, Pifko Gusztáv zólyombrezói, Pihringer Keresztély pozsonyi, Pilarik András ág. ev. lelkészek; két Pilarik András, mindkettő wittenbergi egyetemi ág. ev. hittanhallgató; két Pilarik Ezsaiás, egyik korponai, másik mátéfalvi, Pilarik István (idősb.) trencsényi, Pilarik István (ifjabb.) modori, Pilarik István, selmecebányai ág. ev. lelkészek, utóbbi a bányai egyházkerület superintendense is; Pilarik János ocsóvai ág. ev. lelkész, Pilarik Jeremiás ág. ev. lelkész és wittenbergi gymnásiumi tanár; Pilcius Gáspár dobsinai, ev. ref. Pilgram Antal Tamás soproni, Pilgram János Zsigmond, szintén soproni, Pinner Abraham besztercebányai, Pinner János szintén besztercebányai ág. ev. lelkészek; Pinxner András ág. ev. theologus; Piscator Gábor tótlipcei ág. ev. lelkész; Pitter Mihály heidelbergi theologiai tanuló, Plachy András vágujhelyi, Placskó István szarvasi, Plajer György brassói Plantz Mihály szelindenki, Platini Mátyás lednici ág. ev. lelkészek; Platini Mátyás és Platani Pál wittenbergi, egyetemi hallgatók. Plattner János szelindeki, Plech János szentpéteri ág. ev. lelkészek; Poch György wittenbergi egyetemi hallgató, Podrasky János selmecebányai ág. ev. lelkész. Az eddig megjelent 90 füzet összesen 18,995 író életrajzát tartalmazza. Egy-egy füzet ára 1 korona.

E végtelenül értékes, hasonlithatatlan becsű nagy művet szeretettel ajánljuk olvasóink szives figyelmébe.

GYÁSZROVAT.

Dr. gróf KUUN GÉZA.

Előttünk van, ismételten előttünk van az Urnak rettenetes kijelentése: a sir, hogy elszóllítsa közülünk egyházunknak egyik leghübb bajnokát, hitünknek egyik buzgóbb világosságát s a magyar nemzeti tudományos világ legerősebb oszlopát.

Kortársai közül magasan kiemelkedett nem csak előkelő származásával, nem a királyi kegyből nyert kitüntetésével, hanem kiemelkedett tudományának szinte mérhetetlen terjedelmével, erős nemzeti érzésével; hitéhez, egyházához csodálatosan erős ragaszkodásával, s az iskolák ápolása érdekében kifejtett törhetetlen buzgóságával. A szaktudomány és nemzeti irodalom történet feladata lesz megállapítani hatalmas tudományos munkálkodásának, illetőleg nemzeti érzületének termékenyítő erejét. Jelen alkalommal mélyen vallásos kedélye, s az iskolák iránt tanusított fáradozása teszi kötelességünké, hogy e lapok hasábjain is megemlékezzünk róla.

A ki megismerte, anennyire otthonos volt a szentírásban, maga előtt látta Bethlen Gábor fejedelem egyéniségének ezt az oldalát; aki pedig tapasztalta, mennyire áthatották a magasztos tanok egész lelkületét, s egész életét mennyire a szentírásból alkotott világnézethez szabta: a XVII. század történetében kimagasló egyénekre ismert. A regényíró, ki a XVI. és XVII. század egyházi irányát igyekezett regényeiben körvonalozni, lelkületét bátran modellnek választhatta! Csodálatos, és ma már ritka egyéniség! Beszédében, de különösen olyan irataiban, mely nem szorosán vett szaktudomány körébe vágók, gyakoriak voltak a bibliai hasonlatok, idézetek, de a melyek mind lélekből és valódi érzelemből fakadtak. Egyéniségére nézve jellemző szavakkal írja, legutolsó munkácskájában, hogy ő is azok közé tartozik, kik földi életük végén a sir nyugalmanál s Isten kegyelménél egyebet nem kívánhatnak.

E mély lélekből fakadt az a páratlan humanus viselkedés, mely az ember társaival való érintkezését jellemezi. Természetében rejlett, hogy akár tudományának roppant fölényét, akár vallásos érzületének mélységesen erősebb voltát soha nem tudta éreztetni senkivel. Kik a tiszteletből folyó bizonyos tartózkodással közelítettünk hozzá, észrevétlenül tette magát velünk egyenlőekké, s vontá be a mi lelkünket is szüntelenül magasabb régiókban járó lelke világába. Soha nem mulasztotta el megemlíni kalapját az előtt ki őt kalapot emelve köszöntötte, bárki volt is az.

Lelkének melegségével és szeretetével dolgozott egyházának és az iskoláknak érdekében. A marosnémeti kis ref. egyházat ugyszólván ő maga tartotta fenn maga neje és kevés számú eselédsege számára. Apoló szeretettel gondozta a nagybátyja gróf Kuun Kocsárd kifejlesztette kollegiumot s bár tudományával magasan kiemelkedett környezetéből, igazi gyönyörűséggel hallgatta végig hétről hétre nemcsak a gymnásiumi hanem az elemi iskolai vizsgálatokat is.

A vallásos jellegű összejövetelek, egyházi értekezletek mindig a legbuzgóbb munkásra találtak benne. Ellenben bármilyen erős volt is nemzeti érzülete, soha nem tért át a politika süppedékes talajára. Sőt humanus érzülete annyira visszatartotta a közviszonyok bírálásától is, hogy tőle a legerősebb megrovásnak vehető e pár sor is: „Keresztlevelem eredetijét birom s különösnek tartom, hogy az akkori nagy-szebeni ev. ref. pap . . . a keresztlevelet németül írta, s magát is németül írta alá.”

Minden alkalommal kegyelettel emlékezett vissza Debrecen nagyhirű papjaira és püspökeire, különösen Balogh Péterre s valódi örömmel érdeklődött főiskolánk iránt, nagyrészteltekintett ennek zivataros multjára s mindig jól eső reménnyel jövődjére.

KÜLÖNFÉLÉK.

A püspöktől.

1013—1905. sz.

A nagytiszteletű esperes uraknak.

Nagytiszteletű esperes ur!

A skótországi preszbiteri rendszerű református egyházak zsinata elhatározta, hogy Knox János reformátoruk születésének négyszázados évfordulóját 1905. máj. 21-én megünneplik. Ohajtaná a Zsinat elnöksége, hogy a preszbiteri szövetséghez tartozó mindenik egyház emlékezzen meg Knox János reformátorról s adna hálaát a Mindenhatónak valamelyik vasárnapon, hogy a Krisztus vallásának reformálása ügyében oly hű szolgát adott hiveinek, aki nemcsak a vallástisztítás, de a polgári szabadság és nemzeti nevelés bajnokais volt.

Felkérem ennél fogva nagytiszteletű esperes urat, hogy egyházmegyéje lelkészeit hívja fel, miszerint valamelyik, május 21-hez közel eső vasárnapon, vagy épen május 21-én, istentisztelet alkalmával emlékezzenek meg a reformátorokról s köztük közelebbről a skót Kálvinról: Knox Jánosról, kinek negyedszázados születési évfordulóját ünnepli a Skóth szabad egyház.

Teljes tisztelettel vagyok

Debrecen, 1905. évi április hó 14-én

Kiss Áron
püspök.

— **Három ezer éves koporsó.** Veres Vilmos téglási ref. tanító ur a napokban egy bronzkori urnának a darabjait és mellékleteit hozta be a kollégiumi nagy könyvtárba a kollégiumi régiségtárban való elhelyezés végett. A leletről a tanító ur, kinek ezen a helyen mondunk az iskola nevében köszönetet a következőkben számol be: „Találtatott Téglás község (Hajdu m.) határában a község szélétől délre mintegy 800 m. távolságra földforgatás alkalmával a következő helyzetben: Legalól egy drb. kő, melyen egy bronz körlap volt elhelyezve s a cserép edény, mely mintegy 50 cm. ternyi magasságu lehetett a bronz lapra volt téve s egy megfelelő cseréptányér alaku fedővel befedve. A fedő tányér közepén gömb alaku fogó volt, melynek helye világosan kivehető. A fedőn egy bronzkarika s erre egy kard fektetve. Mint az ilyen talált legtöbb edényt ezt is hasonló sors érte. A találók u. i. az arany szomjtól üzetve ásójukkal össze törték. Arany helyet azonban apró csontdarabkákat egy kevés hamuszerű valamit s homokot találtak. A fazék összetörve a bronzlap hasonlóképen kapával szétverve a kardnak csak a markolata jutott kezemhez. A kard egészen megvolt, de a pengét a találó kis gyermekei, mint rozsdás vasat, tördelték szét s hányták el.” A Veres Vilmos ur tudósításából és a leletről is megállapíthatólag a hamveder a bronzkor végéről való, abból az időből midőn a vas uralma kezdődik és késekre, pengékre az ily ércet kezdik használni. Ez a kor hazánk területén Kr. e. mintegy 1000 év körüli időre tehető. Ennek a világnak emberei a halmok szelid lejtőjü déli oldalán tanyáztak, házaikat többnyire mocsarak által védett helyre építették. A temetést elhamvasztás utján eszközölték, a hamvakat urnákba rakva földelték el. Ugy adták meg a most talált urna halottjának is a végső tisztességet. A halott ez esetben férfi volt, ezért az urnán keresztbe fektetett kard. Ennyit mond a lelet a régi világ embereiről. De mond az valamit azokról is, a kik ma e földön élnek, ami népünkről, mely nem ismeri a régészeti lelekek fontosságát és egyszerűen összetörrik a talált emléket, különösen hamvedreket. Pedig az anyagi jutalomra nézve is csak akkor hoz az ilyen felfedezés és lelet hasznot, ha az emlékek épen és lehetőleg sértetlenül kerülnek elő. Akkor mind az urnának, mind a bronznak értéke van, melyet minden muzeum és régiség gyűjtő szívesen megfizet. Lélek-szeknek, tanítóknak a népvezetőinek erre kellene figyelmeztetni az egyszerű munkásokat s általában mindenütt figyelemmel kísérni a földmunkáknál felbukkanó nyomokat és maradványokat. Ime a föld megőrzi azok nyomát, akik rajta éltek egykor és bizonyosságot tesz róluk.

— **A tiszántuli ev. ref. Egyházi Értekezlet** tagjait tisztelettel kérem, hogy a menyiben jövő hó 24-én pénztári számadást kell az akkoror egybehívott választmányi gyűlés elé terjesztenem: legyenek szívesek f. évi rendes tagsági díjakat, 2 koronát e hónap végéig, de legkésőbbén jövő május hó 20-ig be küldeni hozzám. A tagságidijaikkal az előző évről vagy évekről hátralékos értekezleti tagokat mai napon zárt levelekben szólitottam föl tartozásuk kiegyenlítésére. Debrecen, 1905. április 11. Csiky Lajos, értekezleti pénztárnok.

— **Magyar baptista egyház Amerikában.** Felettébb érdekes de nyugtalanító hírről értesülünk Amerikából. A nagy magyar alföldről kívándorló baptistáknak sikerült összeköttetésbe lépni a nagy vagyonu és hatalmas amerikai baptista egyházzal és annak segélyével egy magyar baptista gyülekezetet alapítani Amerikában és Clevelandban az ottani virágzó ref. egyház ellenében. Ez az új tünet még veszélyesebbé teszi az amerikai magyar. ref. egyházak helyzetét és arra kényszeríti őket, hogy miután egymásközt is megvannak hasonló, a baptisták ellen is védekezzenek. A védekezés módja gyanánt a Faragó György lapunkban is ismertetett kis munkájának a „Ref. Hitvédelemnek“ a terjesztését fogadták el, legalább ez tünik ki Csutoros Elek clevelandi ref. lelkésznek szerzőhöz intézett leveléből, melyet szószerint közlünk: „*T. Faragó György urnak! Debrecen, Erzsébet-ut 21 sz. Mélyentisztelt Uram!* A „Debreceni Prot. Lap“-ból olvastam az ön előfizetési felhívását az általa kiadandó s talán már megis jelent „*Hitvédelem*“ című művére. Egyelőre száz példányt kérek, hihetőleg majd fogok többet is rendelni. Amerikában még nem volt talaja a magyarok közt a baptizmusnak, mert a bevándorlók nagy része a felvidéki vármegyéből került ki, a hol a baptizmus és nazarénismus alapostolai nem tudták megvetni a lábukat. Hanem a mint az alföld is megmozult, az alföldi kívándorlókkal együtt kerültek ki baptista atyafiak is, egy év óta annyira összeszedték magokat itt eme legnagyobb magyar kolóniában, a magyarság gócpontjában, hogy már ez évben imaházat is szereztek. Éppen a héten voltam hiva egy temetésre. Megjelentem a gyászos háznál, feltűnt hogy szokatlanul sok nő és férfi volt jelen, a kiket én még eddig nem ismertem. A mikor hozzá akkarok fogni a szervertartáshoz, megszólal mellettem egy atyafi, akinek a hónalja tele volt könyvvel, hogy ők már elvégeztek mindent. Én aztán kérdeztem, hogy mit végeztek, nagy vallatás után aztán elmondta az atyafi, hogy ők már énekeltek és imádkoztak. Ekkor megkérdeztem, hogy ki a gyermeknek a szülője, s alig lehetett kisütnöm, hogy kié hát a gyermek, az egész farizeus sereg a földet nézte. Mindjárt láttam, hogy kikkel van dolgom. Ekkor a vezérnek látszót megszólítottam, hogy diktáljon egy halotti éneket. Ugy esett neki ezen megbízatás, mintha a fogát húzták volna, de mégis eldiktálta az éneket, és én is elvégeztem a szervertartást. Azután utánna jártam a dolognak, hát Bihar megye szolgáltatta ezeket az igazhivőket, Tenkéről és Gyantáról nagy számban vándoroltak ki s a magukat baptistáknak nevezők mind ide jöttek egy csomóba. A már kint levő ma-

gyarok közül nem akadt követőjük egy sem, hanem hazulról ujonnan jöttekből szaporodnak, még pedig olyan tagokkal, akik már odahaza is hivei voltak a baptizmusnak. Még ma hála Istennek így áll a dolog, de nem tudni, hogy rövid időn nem sikerül e nekik nagyobb eredményeket elérni. Mert az a veszedelem, hogy az itteni angol baptista egyház áll a hátok megett. Az angol baptista egyház vett nekik imaházat, ez az egyház fizeti teljesen a prófétájokat. Ez az egyszerű tudatlan ember háromezer korona évi fizetést kap a gazdag és hatalmas baptista egyháztól, tehát nekik nem kerül semmibe az egyház fentartása, csak a templomba kell nekik eljárni. Mi pedig a saját erőnkől tartjuk fel egyházunkat. Nagy veszedelmet rejt magában az a körülmény, hogy a különböző felekezetek a mint észrevették, hogy a magyarok nagy számban vannak Amerikába, kivetették hálójukat a magyarokra, hogy hiveket toborzanak maguknak. Az általam megrendelt 100 példánynak most elküldeném az árát de nem tudom, hogy megjelent-e a füzet, s azt sem tudom hogy mennyi lesz a szállítási díj. Hanem tessék utánvétellel feladni, s mihelyt megérkezik, azonnal küldeni fogom a pénzt. Adjon Isten önnek erőt, kitartást nemes törekvése és fáradozásaiban és sikert fáradsága jutalmául. Maradtam szeretettel és szíves üdvözlettel *Csutoros Elek* ev. reform. lelkész.“

* * *

Eddig a levél, a melyhez csak azt tesszük hozzá, hogy hát a mi magyar alföldi hasonló helyzetben lévő egyházaink mit tesznek? Arról értesülünk, hogy itt a közelben is Kabán, de egyébütt is és Debrecenben is ismét mozgolódnak a baptisták és a nazarénusok. A nt. Széll Kálmán minta szerű jelentése pedig azt mondja, hogy 45 egyház közül 13-ban már szinte jelenkeztek a baptisták. Jó volna ha ezeken a helyeken és általában a nagy alföldi egyházban a védekezésnek általános bevált módjait mindenütt alkalmaznák és a nagyobb helyeken egyházi lapot szerkesztenének és adnának ki e célból; egyébütt és mindenütt pedig a szellemi lelki fegyvereket vinnék ellenük az ütközetbe. A Faragó György megjelent füzetei eddig többet tettek ezen veszedelem ellen, mint minden hivatalos végzés és szolgabírói beavatkozás. Ezeket a füzeteket az egyház tulajdonába kellene átal venni és azok legszélesebb körű elterjesztésére törekedni. Addig is míg ez megtörténhetnék a Clevelandi megrendelés alkalmából ismét melegen ajánljuk e kis életrevaló munkát, a melyben leirt hitvita itt egy alföldi nagy egyházban valóssággal megtörtént és a baptista terjeszkedésnek végett vetett.

— **Pályadíj-alapítvány.** Dálnoki dr. Medve Kálmán és neje immár az 5-ik alapítványt tették főiskolánknál. Az eddigi négy rendbeli jelentős értékű alapítvány ösztöndíj rendeltetésű a legújabb pedig pályadíjalapítványul szolgál. A kollegiumi pénztárba befizetett 3000 korona kamatjövédelme az alapító levél értelmében minden évben a gróf Széchenyi István emlékeztétét felújító s hazafiúi érdemeit méltató értekezés megírására pályadíj lesz kifizetve. Pályázhatnak a hittanhallgatók s a rövid időn belül megvalósulandó bölcsészeti fakultás rendes hallgatói. A nyertes mű a tanuló ifjuság március 15-diki ünnepélyén lesz felolvasandó. A művet a theologiai tanárkar bírálja meg s ugyan az itéli oda a pályadíjat a jutalmazásra méltónak talált mű szerzőjének. A derék alapítók újabb emlékekkel örökítették meg nevüket kollegiumunk történetében.

— **5000 korona a debreceni egyetemre.** Hódmezővásárhely és Debrecen ölekezése. A debreceni egyetem eszméje napról napra diadalmasabban bontakozik ki. Bizonyosága ennek a mult számunkban Mezőtúrról a lapunk szerkesztőjéhez Hódmezővásárhelyről érkezett közölt egyetemi mozgalom és következő távirat: Ferenczy Gyula akad. tanár szerkesztő urnak Debrecen. Hódmezővásárhelyi törvényhatósági közgyűlés egyhangú lelkesedéssel Lukács György főispán elnöke mellett debreceni egyetemre ötezer koronát alapítványként megszavazott és örömmel fogadta kollégiumi ifjuság meghívását zászló szentelési ünnepre, két nagy magyar város testvér ölekezését óhajtva, kiküldte az ünnepségekre Juhász Mihály polgármestert, Kmetykó József főjegyzőt, Dr. Imre József szemkórházi főorvost, Dr. Endrey Gyula orsz.-képviselőt, Kiss Bertalan járásbíró, Vidonyi Jenő tanítótestületi elnök törvényhatósági bizottsági tagokat. Kun Béla.

— **Esperesi jelentés.** Vettük és nagy érdeklődéssel olvastuk nt. Széll Kálmán n. szalontai esperes jelentését az egyházmegye mult évi állapotáról. A nyomtatásban megjelent, tetszetősen kiállított füzet 4 főrovat alatt csoportosítja a n. szalontai egyházmegye valláserkölesi viszonyára, küléletére, iskoláztatásokra és tisztviselőire vonatkozó adatokat, és ezek alapján biztos vonásokkal rajzolja meg az egyházmegye mult évi állását. Azzal tesszük le kezünköl az érdekes beszámolót, hogy lehetőleg rövid idő alatt olvasóinkkal is megfogjuk azt ismertetni és arra hívjuk fel a többi esperes, és a főjegyző urakat, hogy hasonló jelentéseiket a nt. Széll Kálmán példáját követve, már előzetesen is kinyomattassák és közreadják s ne csak pusztán a jegyzőkönyvekbe temessék. A hozzászólás lehetősége, az érdeklődés felkeltése is haszon, de még nagyobb az, hogy a rendesen ünnepélyesen, nagy közönség jelenlétében megnyitott egyházmegyei gyűlések alkalmával gyorsan ellehet végezni a sok időt

igénylő tárgyat és kilehet osztani az esperesi jelentést az érdeklődő hiveknek és a közgyűlést alkotó tagoknak.

— **Főjegyző választás.** A második izben elrendelt egyházkerületi egyházi főjegyző választás alkalmából beadott szavazatok gr. Dégenfeld József főgondnok, Kiss Áron püspök, Simonffy Imre, Kiss Albert, K. Tóth Kálmán, Dóczi Imre, Szele György bizottsági tagok által 10-én délelőtt bontattak fel a püspöki hivatalban. Az összehívás után kitünt, hogy Sass Béla 347 szavazatával szemben 415 szavazattal s így **68 szótöbbséggel Dicsőfi József** választatott meg. Tizennégy egyház nem szavazott, 3 szavazat érvénytelen volt. A szavazatok egyházmegyénként így oszlottak meg: *Sass Béla*: Alsószabolcs 23, Békésbánát 42, Bereg 29, Bihar 14, Debrecen 18, Érmellék 13, Felsőszabolcs 66, Heves N.-Kun-Sz.-m. 25, Máramaros-Ugocsa 24, N.-Bánya 27, N.-Károly 13, Szalonta 44, Szatmár 8, Kollégium 1. Összesen: 374 *Dicsőfi József*: Alsószabolcs 39, Békésbánát 54, Bereg 37, Bihar 34, Debrecen 31, Érmellék 28, Felső szabolcs 24, Heves N.-Kun.-sz. m. 49, Máramaros-ugocsa 8, Nagybánya 13, Nagykároly 25, Szalonta 11, Szatmár 62, Kollégium —. Összesen: 415. Midőn e nagyfontosságú hirt olvasóinkkal tudatjuk, szívből óhajtjuk, hogy az mind egyházunkra és a közjára, mind a megválasztottra egyformán szerencsés legyen. Debrecen, 1905. ápril. 10. *Szerkesztő.*

— **A porosz király család** több bizonyosságát adta, hogy nemcsak a német protestánsizmus ügyét viseli szíven, hanem a németországi idegen protestánsokkal is rokonszenvez. Hamburgban francia református egyház is van, mely egy templomát nem régen avatta fel. A német császárné az újtemplom számára egy szép bibliát adott mely pompás allegorikus képekkel van díszítve első lapján a császárné kézírata van s ez a bibliai mondat: Légy hiv halálig s én neked adom az élet koronáját.

— **Ausztriában** a Los von Rom eszméje már az ifjuság kebelében is hódít. Az egyetemi ifjak közt mozgalom indult meg, hogy a nagy német és német nacionalista pártokhoz tartozó ifjak tömegesen hagyják el a katolicizmust. Elhatározták, hogy Bécsben gyűlést tartanak, s azon különösen két követelményt hangsúlyoznak: egyik hogy a katolikus theologiai facultást szüntessék meg, s hogy a katolikus deák-egyesületeket tiltsák el. Másik követelmény a Los von Rom mozgalmával van kapcsolatban. E szerint oly határozat hozatalát sürgetik, hogy a német nacionalista ifjak hagyják el a katolicizmust s a protestánsizmusra térjenek át. Ezt a hirt egy katolikus

lap hozza, meg róván érte a német porotestáns vezérferfiakat, kik az ifjúságot fére vezetik. Félre vezetésről azonban alig lehet beszélni, hiszen ezt az ifjúságot nem a protestáns vezérferfiak „nevelték,” s mindenestre nagy jelentőségű dolog, hogy az ifjúság katolikus érzelmi professaoraival szemben a protestáns vezérferfiak álláspontjának helyességéről győződött meg. Nem de az eszme igazságának győzelme ez! A protestáns eszmék tényleg győznek és hódítanak egész Európában. S nálunk? Hogy éppen az ifjúságról szóljunk, a budapesti egyetemen, mely állami intézet, az ifjúság a kereszt mozgalmakat eleveníti fel, s azok, akik az ifjakat ilyenekre buzdítják, a széthuzás és felekezeti gyűlölködés csiráit sikeresen oltják be minden iránt fogékony ifjak lelkébe. Az ausztriai ifjaktól tehát abban különböznek a mieink, hogy míg azok a felekezeti gyűlölködés melegágyait megsemmisíteni törekednek, addig a mieink a felekezeti gyűlölködés szóvivői.

— **Uj orgona.** Luzsna (Liptó megye) község temploma részére Ország Sándor rákospalotai (Budapest mellett) orgonagyáros cégnél egy 10 szóló és 6 mellékváltozatu új orgonát rendelt. A mű a legújabb csőrendszer szerint készül, igen diszes és impozáns szekrényben lesz elhelyezve. A felállítás és átadás ideje a pünkösdi ünnepekre lett meghatározva.

— **Fogfájást és szájbüzt azonnal megszüntet** a „Plombus” amerikai önpombázó szer. Bővebbet a lapunk mai számában közzétett hirdetésben.

Tartalomjegyzék: A virágvasárnapi diadalmenet. Vándor. — Kereszt és Krisztus. S. Szabó József. — Tárca: Egyháztörténelmi adalék. — A zsinat munkája. Dr. Baltazár Dezső. — A debreceni református Kollégium adattára. Balogh Ferencz. — Tanügy: Javaslát. S. Szabó József. — Irodalom. — Gyászrovat: Dr. gróf Kuun Béla. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: DR. FERENCZY GYULA.

Pályásat,

a füzesgyarmati ev. ref. egyház segéd lelkész-tanítói állásra. Javadalmazása: 1. Mint káplán-nak 1000 kor. 2. Mint tanítónak 800 kor. összesen 1800 kor. az egyház pénztárából havi előleges részletekben. 3. Egy szobából álló bu-torozott lakás. Kötelessége: A kápláni teendők mellett egy osztott, esetleg osztatlan iskola ve-zetése. Pályázati kérvények 1905. év június hó 1-ig alulirothoz adandók be. Az állást 1905. július 1-én el kell foglalni. Theológiát végzett,

de még kápláni vizsgát nem tett pályázók bizo-nyítványukat utólagosan 15. beküldhetik.

Füzesgyarmat, (Békés m.) 1905. április hó 5.

Kovács Károly
ev. ref. lelkész.

Pályásat.

A bihari ev. ref. egyházmegyébe kebelezett *csatári* lelkészi állásra. A javadalom, mely szántó, kaszáló és legelő föld, továbbá termény és szolgálmányokból áll, — állami fizetésekiegészítéssel 1600 korona, s így az egyház negyedik osztályu. Megjegyezvén, hogy a régibb föld után az egyház, a püspökségi uradalomtól ajándéko-zott 34 hold és 800 □ öl. (1600 □-el számítva) szántó, kaszáló és legelő föld után pedig adót a lelkész fizet. Pályázni akarók szabályszerűen fölszerelt kérvényeiket a f. évi május hó 3. nap-jáig Sulyok István ev. ref. espereshez Nagyvá-radon (u. p. helyben) nyujtsák be.

Debrecen, 1905. évi apr. 4.

Kiss Áron
püspök.

Konfirmációra való Káté

reform. növendékek számára.

—o Készítette: o—

Szoboszlai PAP ISTVÁN.

Közrebocsátotta:

RÉVÉSZ BALINT.

Ára 30 fillér.

Konfirmációi emléklapok:

1 drb. 4 fillér, 100 drb. 3.60 kor.

Csinos körzettel kék színben 1 drb. 5 fillér, 100 drb. 4.50 kor.

Diszes aranyozott kivitelben 1 drb 6 fill. 100 drb. 5.40 kor.

Husvétii ajándékoknak:

Debreceni Énekes könyvek, Imakönyvek
óriási választékban kaphatók

HEGEDÜS és SÁNDOR

előbb László Albert és Társa

a tiszántuli ev. ref. egyházkerület főbizomángosa,
protestáns könyvkiadóhivatalában

DEBRECENBEN, Kossuth-utca 11. szám.

Nagy képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

